

результати у вигляді досягнення і підтримки стабільних темпів інтенсивного економічного зростання.

Використані джерела інформації:

1. Денисенко М. П. Основи інвестиційної діяльності: Підр. для студентів вищих навчальних закладів / Микола Денисенко. – К.: Алерта, 2003. – 338 с.
2. Управління інноваціями [зб. наук. праць / за ред. А. І. Сухорукова]. – Київ: „Видавничий дім Комп’ютерпрес”, 2003. – 206 с.
3. Утвердження інноваційної моделі розвитку економіки України. Матеріали науково-практичної конференції. – К.: НТУУ „КПІ”, 2003. – С.177.
4. Інноваційна стратегія Українських реформ / Гальчинський А. С., Геєць В. М. Кінах А. К., Семиноженко В. П. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.
5. Обучение рынку / Под ред. С. Ю. Глазьева. Монография. – М.: „Издательство „Экономика”, 2004. – 639 с.
6. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки: Монографія / Володимир Кириленко. – К.: КНЕУ, 2005. – 232 с.
7. Пістунов І. М., Чернобаев В. В. Багатофакторна модель управління інноваційною діяльністю / І. Пістунов, В. Чернобаев // Вісник ДДФУ. Економічні науки, – №1. – Дніпропетровськ, 2008. – С. 157-163.

Рецензент: Дацій О.І., д.е.н., професор.

УДК 330: 338: 353: 658

Малиш Н.А.,

к.е.н., доцент, Національна академія
державного управління
при Президентові України

ЕКОЛОГІЧНО-ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Проаналізовано проблеми екологічного розвитку підприємництва, використання екологічних інновацій у підприємницькій діяльності. Визначено систему державного екологічного управління. Проведено аналіз стану державної підтримки малого підприємництва. Обґрунтовано напрямки створення сприятливого економічного і правового середовища. Проаналізовано питання інновацій у підприємстві як джерела сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країни.

Ключові слова: державна екологічна політика, підприємництво, зелена енергія, сонячна енергетика, «зелений» тариф, екологічні інновації, конкурентоспроможність країни.

Аннотация. Проанализировано проблемы экологического развития предпринимательства, использования экологических инноваций в предпринимательской деятельности. Определено систему государственного экологического управления. Проведено анализ состояния государственной поддержки малого предпринимательства. Определено направления создания благоприятной экономической и правовой среды. Проанализировано вопросы инноваций в

предпринимательстве как источника стабильного экономического роста и повышения конкурентноспособности страны.

Annotation .The analysis of problems of ecological development, employment of ecological innovation at the enterprise. System of public ecological management are defined. The work submits the results of the carried of the state support of small enterprises. Grounded basis for creation of favorable economic and legal environment. The analysis of questions of innovation at the enterprise that is source economic growth and rise of competitive of country.

Key words: The Government environmental policy, enterprise, green energy, solar energy, green tariff, ecological innovation, competitive of country.

Постановка проблеми. Створення умов для розвитку підприємництва є однією з найважливіших складових економічної політики держави у ринковій економіці. В Україні потенціал приватного підприємництва реалізується дуже повільно, що проявляється у його незначній питомій вазі у валовому внутрішньому продукті, експорті, зайнятості та неспроможності в повній мірі замінити потужності великих корпорацій і державних підприємств.

За висловленням професора З. Варналія, підприємництво — це певний тип господарювання, в якому головним суб'єктом є підприємець, що раціонально комбінує (об'єднує) чинники виробництва, на інноваційній основі організовує й управляє виробництвом, беручи на себе всі ризики, з метою отримання підприємницького доходу [1, с. 19].

Реалізації підприємницького потенціалу заважає багато чинників, зокрема, наявність структурних диспропорцій в економіці, недосконалість конкуренції, законодавчої бази, послаблення державної влади. Ініціатива підприємців може набувати і деструктивного характеру, що проявляється у масових фінансових злочинах, ухиленні від сплати податків, відмивання брудних грошей, участі у перерозподілі прибутку державних підприємств, створенні підставних фірм, рейдерстві, підробці та контрабанді, що вчинені приватними підприємцями.

Послаблення та обмеження впливу держави на управління економікою призвело до виникнення підприємництва, зорієнтованого, головним чином, на отримання доходів з недосконалості ринку. На сьогодні передумови для розвитку екологічно спрямованого підприємництва лише починають складатися. Потенціал державного регулювання підприємницької діяльності все ще залишається нерозкритим та нереалізованим, зокрема у сфері екологічно безпечної підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Початок двадцять першого століття характеризується підвищеним інтересом вітчизняних економістів та практиків до проблем підприємництва. Велике значення для розробки вітчизняної української думки мали публікації провідних економістів світу: П.Дракера, І.Кірцнера, М. Пітерса, Ф.Хайека, Р. Хизрича, А. Хоскінга, Й.Шумпетера. Разом з тим, більшість опублікованих робіт з підприємництва були суто прагматичними порадами для бізнес-планування, започаткування бізнесу тощо, в яких недостатньо приділена

увага соціально-економічним аспектам підприємництва. Серед таких слід зазначити екологічні інновації у підприємницькій діяльності, подолання стереотипів та шаблонів сприйняття приватного підприємництва.

Нагальні проблеми державної екологічної політики втілені у нормативних документах: [2, 3, 4]. Зазначена проблематика перебувала в полі зору вчених, її різні аспекти досліджувались у працях українських науковців: Л. Мельника, М. Шапочки, С. Харічкова, І. Бистрякова [5], О. Покотило [6], О. Лазора [7].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. В умовах геоекономічних зрушень державна екологічна політика повинна спрямовуватись на сприяння розвитку підприємницької діяльності, впровадження новітніх екологічних інновацій у сфері підприємницької діяльності.

Мета або цілі статті. Проаналізувати основні засади екологічно-інноваційного механізму державного регулювання підприємницької діяльності. На основі аналізу світового досвіду визначити принципи та особливості функціонування систем інститутів підтримки інноваційного спрямування підприємництва на державному та регіональному рівнях.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення ефективності процесів розвитку підприємництва необхідна гнучка і ефективна система управління інноваційними процесами. Конфігурація такого управління повинна охоплювати всі три рівні господарювання: макро-, регіональний та рівень самого підприємства. Невід'ємним елементом функціонування такої системи є відповідна інноваційна інфраструктура, що виконує роль елемента, який створює умови для успішної інноваційної діяльності шляхом надання широкого кола послуг: централізованого накопичення інформації щодо інноваційних продуктів, акумулювання фінансових ресурсів з подальшим їх використанням на інноваційні потреби, формування баз даних, підготовка персоналу з досвідом комерціалізації інновацій.

Організаційно-технічна інфраструктура підтримки розвитку малого підприємництва включає: товарні біржі, тендерні центри, торгові доми, франчайзингові компанії, лізингові компанії, гарантійні фонди, дорадчі органи, засоби зв'язку, асоціації підприємців, транспортні компанії, торгово-промислові палати.

Інформаційно-аналітична інфраструктура підтримки розвитку малого підприємництва утворена з чотирьох складових: інформаційна, консалтингова, освітня, інноваційна.

Фінансово-кредитну інфраструктуру утворюють банки та небанківські кредитні установи.

Організаційно-правовий механізм державного регулювання підприємницької діяльності містить такі складові: система державної реєстрації, регуляторна політика, реформування дозвільної системи, державний контроль, ліцензування.

До основних засад регіональної політики розвитку підприємницької діяльності в регіоні належать передусім організаційна та економічна підтримки державними інститутами та поза державними інституціями суб'єктів господарювання, визначення економічних пріоритетів з боку регіональних органів влади тощо.

Інституційний підхід до вивчення, моделювання й реформування підприємництва ґрунтуються на відповідній діяльності основних економіко-правових інститутів ринкової економіки: суб'єктів господарювання та організацій. Інституційне забезпечення регулює відносини таких рівнів: підприємництво – підприємництво; підприємництво – влада; підприємництво – наука; підприємництво – громадськість.

Дійовим механізмом активізації інноваційної діяльності варто вважати створення фінансово-інноваційних груп. Такі групи складаються, як правило, з фінансової установи (банку), наукової установи та підприємства, що реалізовує інноваційну розробку. Для створення подібної групи потрібне сприяння регіональних органів влади та введення певних економічних стимулів. Ключовим моментом реалізації завдань подібних інноваційних інститутів є фінансування нововведення та їх комерціалізація.

Держава, у сучасному її розумінні, стала власником численних засобів виробництва, фінансових і матеріальних ресурсів, такої могутньої сили, яка може суттєво впливати на хід економічного циклу, здійснювати пряме регулювання та управління економікою.

Основною проблемою у сфері державної підтримки підприємництва є реальна неспроможність сьогодні організаційно-економічного механізму її втілення, який повинен починатися з побудови ефективної інфраструктури сприяння розвитку. Це, зокрема, створення ефективного і контрольованого державного фонду розвитку підприємства, регіональних банків реконструкції та розвитку, комплексних цільових та державних програм розвитку підприємства та його пріоритетних галузей тощо.

На даному етапі розвитку держава не здатна охопити своєю підтримкою усі сфери підприємництва, тому система стимулів активізації підприємницької активності має міцно спиратись й орієнтуватись на окреслені пріоритети з допомогою комплексу цільових програм розвитку підприємства. Проте аналіз таких програм свідчить про існування певних проблем, пов'язаних з відсутністю єдиного підходу до формування галузевих програм, методичних положень щодо їх розроблення, що призводить до дублювання, неузгодженості їх між собою за термінами виконання, ресурсним забезпеченням та відповідно до неефективного використання бюджетних коштів.

В умовах економічної кризи, підприємництву поряд із державним фінансуванням вкрай необхідна підтримка банківського сектора з його дедалі ширшими можливостями в контексті залучення тимчасово вільних ресурсів та спрямування їх на аналогічно зростаючі потреби розвитку

підприємництва. Для цього на регіональному рівні повинні бути створені робочі групи, до складу яких входитимуть представники органів місцевого самоврядування, виконавчих органів влади та банківських установ. Метою їх роботи буде посилення інвестиційного забезпечення економіки регіону, шляхом використання банківських ресурсів. Натомість банкам, які братимуть участь у роботі комісії, мають надаватись певні стимули: право на обслуговування емісії комунальних цінних паперів, обслуговування місцевих бюджетів та кредитів, отриманих місцевими органами влади.

Досить поширеним у промислово розвинених країнах світу є застосування програм державно-приватного партнерства як складових інноваційної політики. Мова йде [8] про правові й організаційні механізми, які стимулюють кооперацію приватних компаній з державними університетами і дослідницькими інститутами, спрощують доступ приватних наукових центрів до результатів наукових розробок, отриманих за рахунок державних коштів, делегують приватним чи державно-приватним фондам чи банкам повноваження щодо надання державної допомоги на реалізацію інноваційних проектів тощо.

За основними засадами Державної стратегії регіонального розвитку України до 2015 року [9] головні завдання регіональних та місцевих програм підтримки малого підприємництва спрямовані на створення нормативних та організаційно-економічних засад розвитку малого підприємництва, а також формування і запровадження механізмів підтримки, які б сприяли: максимальному поєднанню інтересів суб'єктів підприємницької діяльності юридичних і фізичних осіб з інтересами відповідних адміністративно-територіальних одиниць; використанню регіональних особливостей і вигідного географічного положення, природно-ресурсного потенціалу; стимулюванню підприємницької ініціативи за рахунок власних фінансових, майнових, трудових, інтелектуальних ресурсів регіону; забезпеченню продуктивної зайнятості населення шляхом створення нових (економічно доцільних) робочих місць, само зайнятості; наповненню державного і місцевих бюджетів; підвищенню рівня підприємницької активності сільського населення; насиченню ринку споживчих товарів та послуг, вирішенню соціально-побутових проблем; підвищенню підприємницької культури населення.

У сучасному світі якість управління інноваційними процесами стає визначальним фактором конкурентоспроможності національних економік. В Україні за останні півтора десятка років спостерігається технологічне відставання від розвинених країн, та, як наслідок, зниження конкурентоспроможності економіки нашої країни, гальмування розвитку високотехнологічних галузей промисловості, зниження якості робочої сили. Причина цього полягає у непослідовності проведення науково-технологічної та інноваційної політики та низькій ефективності і якості міжвідомчої координації. Збереження таких тенденцій в подальшому може призвести до остаточного вибуття України із числа економічно розвинутих країн світу.

Курс на розвиток економіки України за інноваційною моделлю був проголошений в Угоді про партнерство та співробітництво між Європейським співтовариством і Україною (14.06.1994 року), яка набула чинності 01.03.1998 року та в затвердженій Указом Президента України від 11.06.1998 року "Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу".

За розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 ухвалено Концепцію розвитку національної інноваційної системи. Цим документом визначається платформа та концептуальні орієнтири розвитку національної інноваційної системи, а також перелік завдань та заходів на реалізацію наступних цілей розвитку національної інноваційної системи:

- створення конкурентоспроможного сектору досліджень і розробок та забезпечення умов для його розширеного відтворення;
- розвиток інфраструктури інноваційної діяльності;
- створення системи економічних стимулів модернізації економіки на основі технологічних інновацій;
- підвищення інноваційної культури суспільства.

Нерозвиненість інноваційної інфраструктури та низька її якість зумовлюють високі витрати, пов'язані з пошуком інформації про інноваційні розробки та партнерів у сфері комерціалізації технологій і винаходів, захистом прав інтелектуальної власності, несумлінною конкуренцією у цій сфері. Зростають міжрегіональні диспропорції у розміщенні інституційної інфраструктури інноваційної діяльності.

Реформування податкової системи має відбуватися на основі ухвалення нових нормативно-правових актів (базовим з яких є Податковий кодекс) та удосконалення чинних із подальшою їх інкорпорацією через кодифікацію. Визначеній меті та бюджетним обмеженням відповідатиме така модель податкової системи, яка забезпечить, зокрема, зміщення акцентів з прямих податків на непрямі, у тому числі перенесення податкового навантаження з мобільних факторів виробництва – праці і капіталу - на споживання, ресурсні, рентні та екологічні платежі; розширення прав місцевих органів виконавчої влади у сфері податкового стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності шляхом диференціації ставок місцевих податків і зборів; економічність і стабільність оподаткування; гармонійне поєднання інтересів держави та платників. Розробники Стратегії реформування податкової системи [10] планують перевести податок на нерухому майно та плату за землю у розряд місцевих податків і зборів, а комунального податку та збору за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі – до розряду загальнодержавних.

Екологічні інновації можуть бути впроваджені у підприємницькій діяльності за ефективними напрямками розвитку альтернативної енергетики: енергетиці сонця, вітру та води. У світі подібна практика використовується досить широко, так, існує навіть "велика вітроенергетична вісімка", до складу якої входять Німеччина, Іспанія,

США, Данія, Індія, Нідерланди, Англія, Китай. Лідерами запровадження альтернативної електроенергії у світі є Данія, Німеччина, Іспанія, Індія. На чистоту повітря впливають не лише підприємства, а й кожна людина зокрема. Автомобіль, що заправлений бензином, щороку викидає в атмосферу близько тонни шкідливих газів. Тому водії переходять на альтернативні види палива, зокрема, замінюючи двигуни на екологічно чисті. Крім охорони повітря, екологи вважають пріоритетами у своїй галузі очищення води, раціональне використання землі та мінеральних ресурсів у світі, збереження заповідників, утилізацію та переробку відходів.

Враховуючи перспективу сонячної енергетики, Німеччина вирішила відмовитися від будівництва нових атомних електростанцій. Саме німці посіли перше місце в Європі у галузі використання фотоелектрики для приватного сектора. А уряд сплатив 70% вартості інсталяції сонячних систем потужністю до 5 кВт, розрахованих на 1-2 сім'ї. В розвинутих країнах ділянки землі, що непридатні для ведення сільського господарства, відводять під "сонячні парки". Так держава стимулює видобуток альтернативної енергії і навіть викупає її у виробника за спеціальними тарифами. У Сполучених Штатах також впроваджується масштабна федеральна програма під назвою "Мільйон сонячних дахів". Тобто від традиційних, шкідливих для людини і природи способів отримання електроенергії потроху відмовляються і переходять на екологічно чисті. Хоча на цьому шляху стоять великі ядерні, вугільні, газові, нафтові корпорації. Основний контраргумент противників - відносно висока вартість «альтернативної» енергії.

Перший прийнятний Закон щодо енергозбереження був прийнятий Верховною Радою у 1994 році. За Законом України [3] "Зелений" тариф затверджується Національною комісією регулювання електроенергетики України на електричну енергію, вироблену суб'єктами господарювання на об'єктах електроенергетики, що використовують альтернативні джерела енергії (крім доменного та коксівного газів, а з використанням гідроенергії - вироблену лише малими гідроелектростанціями). У Законі визначено «зелені» тарифи для суб'єктів господарювання, які виробляють електричну енергію з енергії вітру, біомаси, сонячного випромінювання, які експлуатують малі гідроелектростанції, Верховною Радою були встановлені коефіцієнти та фіксовані мінімальні розміри "зеленого" тарифу електроенергії, виробленої з використанням альтернативних джерел енергії.

Коефіцієнт "зеленого" тарифу електроенергії, виробленої об'єктами електроенергетики, уведеними в експлуатацію (або суттєво модернізованими) після 2014, 2019 та 2024 років, зменшується відповідно на 10, 20 та 30 відсотків від його базової величини. Суттєво модернізованими об'єктами електроенергетики, що виробляють електроенергію з використанням альтернативних джерел енергії, вважаються об'єкти, вартість модернізації енергетичного обладнання яких становить більше 50% початкової вартості такого обладнання.

Для суб'єктів господарювання, які виробляють електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії, "зелений" тариф застосовується до 1 січня 2030 року.

Утилізація відходів – одне з найбільш надбань сучасної науки та техніки. Існує правило, за яким кількість сміття, що виробляється країною, є пропорційною до її валового внутрішнього продукту: чим вищий добробут людей – тим більше сміття. Ця проблема залишається актуальною для підприємців і сьогодні.

У сучасній підприємницькій діяльності переважають такі способи збуту сміття як захоронення у землі (деколи у воді у контейнерах) та спалювання. Обсяги звалищ стрімко зростають та не завжди контролюються владою. Найбільш перспективними пакуваннями вважаються ті, які самі розкладаються під впливом факторів оточуючого середовища: сонячного світла, вологи, температури, мікроорганізмів ґрунту. Саме такі високомолекулярні сполуки: фото-, біо-, водорозкладувані впродовж декількох тижнів або місяців упаковки не завдають шкоди природі та здоров'ю людини. Для України найбільш прийнятними, на мою думку, є біорозкладувані пакувальні матеріали, в основі яких є крохмаль. Випускати упаковки з крохмалю почали з початку 90-х років. У США, наприклад, щороку виробляється більше 20 тисяч тонн таких пакувань, у Японії – більше п'яти тисяч тонн.

Сьогодні полігони відходів на території України займають, за думкою експертів, 130 тис. гектарів. Назвати точну кількість токсичних відходів, що зберігаються в Україні, не може ніхто. І українські екологи, й закордонні комісії коливаються між 50 і 60 мільйонів тонн небезпечних речовин. Це — як незаконні звалища ввезених відходів, так і спродуковані в Україні речовини, а також офіційні дані експорту-імпорту небезпечних речовин [6, с.26].

Основними причинами, що знижують ефективність підприємництва, є відсутність економічно обґрунтованого організаційно-економічного механізму управління у цій сфері, у тому числі необхідної взаємодії державних, регіональних і підприємницьких структур.

Висновки. Механізми сприяння розвитку підприємницької діяльності екологічно-інноваційного спрямування повинні ґрунтуватись на взаємопоєднанні зусиль та інтересів державних науково-дослідних установ і підприємництва інноваційного спрямування, зокрема створення технопарків для досягнення стратегічних цілей регіону та його сталого економічного зростання.

Головним завданням інноваційної підсистеми є розвиток інноваційної культури та інституту інтелектуальної власності, багатогранне використання якого спрямовується на закладання підвалин економічного зростання та технологічних зрушень в економіці.

Перспективи подальших розвідок. Екологічний механізм державного регулювання підприємництва повинен підкріплюватись ефективною організаційно-правовою системою та спрямовуватись на реалізацію

сучасних енергозберігаючих, безвідходних, природних технологій. Українська економіка має стати конкурентоспроможною завдяки впровадженню екологічних інновацій у підприємницькій діяльності.

Використані джерела інформації:

1. Варналий З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 277 с.
2. Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» // Відомості Верховної Ради України, 2007, N 35, ст.484.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України» (щодо стимулювання використання альтернативних джерел енергії) від 1.04.2009 року. № 1220-VI.
4. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г.Мельника та к.е.н., проф. М.К.Шапочки. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 759 с.
5. Матеріали сайту науково-просвітницького центру «Екологія. Наука. Техніка» [Електронний ресурс] : / Режим доступу: <http://www.eko.org.ua/ua/>
6. Покотило, О. Захоронення природи / Ольга Покотило // День. - 2007.- 31 січ.(№16). - С. 2. Проблеми токсичних відходів в Україні.
7. Лазор О.Я. Державне управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні: організаційно-правові засади: Монографія. – Львів: Ліга-прес, 2003. – 542 с.
8. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: Національна доповідь / К.О. Ващенко, З.С. Варналий, В.Є. Воротін, В.М. Геєць, Е.М., Кужель О. В., Лібанова та ін. – К., Держкомпідприємство, 2008. – 226 с.
9. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року” від 21.07.2006 №1001.
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії реформування податкової системи» від 23 грудня 2009 року №162-р / [Електронний ресурс] : / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1612-2009-%F0>

Рецензент: Розпутенко І.В., д.держ.упр., професор.